

dan erişilmezliğini (i'câz) daima korumaktadır. Hz. Peygamber'in, hayatının bütün safhalarında hem söz hem davranış itibarıyla erişilmez bir kemale ve üstün bir ahlâka sahip bulunuşu da onun gerçek peygamber olduğunu gösteren ve tarihte benzeri görülmeyen mucizevi bir olaydır. Hissî mucizeler (Resûl-i Ekrem'in az miktardaki suyu ve yiyeceği çoğaltması, üzerinde durup konuştuğu kütüğün inlemesi, ayın parçalanması gibi) kesin bilgi doğuran tevâtür yoluyla sabit olmamışsa da bu tür rivayetler bütün olarak Hz. Peygamber'in mutlak mânada mucize gösterdiğine kesinlikle delâlet eder (a.g.e., s. 341-343, 424-453).

Yahudilerin ilâhî dinde neshin imkânsızlığını ileri sürerek Hz. Muhammed'in nübüvvetine itiraz etmeleri kendi mukaddes kitaplarıyla çelişmektedir. Çünkü Tevrat incelendiği takdirde burada da neshin uygulandığı görülür.

Âlemin hudûsü, Allah'ın varlığı, tabiatçı ve materyalist görüşlerin reddi, nübüvvetin ispatı konularında kullandığı delillerden anlaşıldığına göre Enbârî daha çok Ebû Hanîfe, Eş'arî, Bâkîllânî, İbn Hazm, Gazzâlî ve Şehristânî gibi âlimlerin fikirlerinden geniş ölçüde faydalanmış, kelâmî meseleleri kolay anlaşılan bir üslupla ifade etmekte başarılı olmuştur. Özellikle materyalist görüşleri tutarlı bir yaklaşımla reddetmesi dikkat çekicidir. Mucize vb. hârikulâde olayların sadece peygamberler tarafından gösterilebileceğini kabul etmesi, mütevâtir haberle sabit olmadıkları için Hz. Peygamber'e atfedilen hissî mucizeleri temellendirmeye çalışması, Resûl-i Ekrem'in nübüvvetini ispat ederken onun ahlâkî cephesini öne çıkarması, Enbârî'nin İslâm akaidini başarıyla savunan bir âlim olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Enbârî, *ed-Da'î ile'l-İslâm* (nşr. Seyyid Hüseyin Bağcıvân), Beyrut 1409/1988, nâşirin mukaddimesi, s. 8-9, 96-100, 198, 226, 227, ayrıca bk. metin, s. 150-154, 200-213, 289-300, 341-343, 365-391, 424-453, 466-467; a.mlf., *el-Beyân ft ğarbi i'rabî'l-Kur'an* (nşr. Tâhâ Abdülhamîd Tâhâ — Mustafa es-Sekkâ), Kahire 1400/1986, I, 205-206, 275; II, 420; Sübkî, *Tabakât*, VII, 156; *Hediyetü'l-'arifîn*, I, 519-520.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

ENBEENÂ

(bk. İNBÂ).

ENBİYÂ SÜRESİ

(سورة الأنبياء)

Kur'an-ı Kerim'in
yirmi birinci sûresi.

Mekke devrinde nâzil olmuştur. İbn Abbas ve İbnü'z-Zübeyr'den gelen rivayetler bu konuda ittifak bulunduğunu ortaya koymaktadır (Süyûtî, *ed-Dürrü'l-menşûr*, V, 615; Âlûsî, XVII, 2). Ancak Süyûtî *el-İtkân*'da 44. âyetin Mekki olmadığını kaydetmiş (I, 47) fakat bunun mesnedini göstermemiştir. Buhârî, İbn Mes'ûd'un İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ ve Enbiyâ sûrelerinin Mekke devrinde gelen ilk sûreler arasında bulunduğunu ima eden bir rivayetine yer vermişse de ("Tefsîr", 17/1, 21/1) gerek muhtevası gerekse diğer kaynakların bu süreyi nüzûl sırasına göre yetmiş üçüncü olarak göstermesi, bunun ilk gelen sûrelerden değil Mekke devrinin ortalarında veya sonlarına doğru gelen sûrelerden olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Süre 112 âyet olup fâsıla*sı (م ن) harfleridir.

On sekiz peygamberin tebliğ hayatından ve çeşitli özelliklerinden bahseden ve bu sebeple Enbiyâ sûresi adını alan sürenin esas konusu, peygamberlerin hak dini yayma ve benimsetme hususunda her türlü zorluğa ve engellemelere rağmen başarıya nasıl ulaştıklarını göstermek ve hakkın bâtıl karşısında elde ettiği zaferi haber vermektir.

Süre daha ilk âyetinde, gaflet içinde yüzen Mekkeli müşriklerin cezalandırılacakları günün yaklaştığını, onların rablerinden gelen her yeni irşad ve ikazı eğlenerek dinlediklerini, kalplerinin oyun ve eğlenceye daldığını, kendi aralarında yaptıkları gizli konuşmalarda Hz. Peygamber'in bir beşer ve bir şair, Kur'an'ın

da onun uydurması, hatta saçma sapan rüyalarından ibaret olduğunu söylediklerini ve önceki ümmetler gibi maddî mucize talep ettiklerini haber verir. Halbuki Hz. Muhammed de gelmiş geçmiş bütün peygamberler gibi bir beşerdir. Peygamberlerin diğer insanlardan farkı Allah'tan vahiy almalarıdır. Peygamberleri yalanlayanlar helâk olup giderken onlar ümmetleriyle birlikte mücadelelerinde galip gelmişlerdir. Aslında Kur'an, muhataplarının şanını yüceltmek ve onları büyük bir millet yapmak için gönderilmiştir (âyet 6-10).

Sürenin bundan sonraki âyetlerinde, geçmişte cereyan eden hak-bâtıl mücadelesinde zalimlerin daima yenilgiye uğradığı vurgulandıktan sonra canlı cansız bütün kâinatın Allah'ın hâkimiyetinin altında bulunduğu, evrendeki düzenli işleyişin O'nun varlığına, birliğine ve yetkin sıfatlarının mevcudiyetine delil teşkil ettiği ifade edilmek suretiyle son peygambere ait mucizenin kevnî ve maddî değil aklî, ilmî ve evrensel olduğuna dikkat çekilir (âyet 11-33). Allah'ın tebligatını ulaştıracak elçilerin melek olması gerektiği şeklinde müşrikler tarafından ileri sürülen iddiaya cevap olmak üzere insanlara gönderilen bütün peygamberlerin kendi türlerinden olduğu gerçeği çerçevesinde onların da herkes gibi fâni bulunduğu, bu sebeple de hakkı temsil eden ilâhî mesajın korunmasının önem taşıdığı anlatılır. Bunca açık ve etkin işaretlere rağmen vahiy ile alay edenlerin âkibetlerinin dünyada ve âhirette vahim olacağı ifade edilir (âyet 34-47).

Enbiyâ sûresinin bundan sonraki üç âyetinde Hz. Mûsâ ile Hârûn'a vahiy indirildiği, Kur'an'ın da bir vahiy mahsulü olduğu kaydedilir ve özellikle önceki vahiylerden haberdar olan kimselerin Kur'an'ı inkâr edişleri yadırganır. Ardından Hz. İbrâhim'in tevhid mücadelesi ayrıntılı bir şekilde anlatılır, onun ateşe atıldığı halde ilâhî bir himayenin sonucu olarak yanmadığı belirtilir (âyet 51-70). Müteakip âyetlerde sırasıyla Hz. Lût, İshak, Ya'kûb, Nûh, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, İsmâil, İdris, Zülkiflî, Zünnûn (Yûnus), Zekeriyâ ve Yahyâ'nın irşad ve tebliğ hayatlarına özlü ifadelerle temas edilir (âyet 71-90). Dünyaya geliş başlı başına bir mucize olan Hz. İsâ annesine nisbetle anıldıktan sonra bütün bu peygamberlerle ümmetlerinin aslında bir tek ümmet olup temel ilkeleriyle aynı dine muhatap oldukları, fakat kendi araların-

Enbiyâ sûresinin muhakkak hattıyla ilk âyetleri

da parçalara ayrıldıkları ve hepsinin Allah'ın huzuruna döneceği vurgulanır (âyet 91-93). Sürenin bundan sonraki âyetlerinde tevhid inancı pekiştirilir, iyilerle kötülerin âkibetleri tasvir edilir ve yer-yüzüne daima iyilerin vâris olacağı ilkesi hatırlatılır. Son vâris ve son peygamber Hz. Muhammed'in evrensel mesajı, "Biz seni bütün âlemlere sadece rahmet vesilesi olarak gönderdik" ifadesiyle dile getirilir.

Enbiyâ sûresinin fâziletine dair Übey b. Kâ'b'dan rivayet edilip bazı tefsirlerde yer alan (meselâ bk. Zemahşerî, III, 110; Beyzâvî, IV, 285) ve söz konusu süreyi okuyanın kıyametteki hesabının kolay görüleceğinden, ayrıca Kur'an'da adı geçen her peygamberin kendisine selâm verdiğinden söz eden hadisin mevzû olduğu kabul edilmiştir (bk. İbnü'l-Cevzî, I, 239-241; Zerkeşî, I, 432).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 17/1, 21/1; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Beyrut 1405/1984, X, 1-109; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1373/1953, III, 110; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osmân), Medine 1386/1966, I, 239-241; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl* (Mecmû'atü't-tefâsîr içinde), İstanbul 1317-24, IV, 285; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 432; İbn Hacer, *el-Kâfî's-şâf* (Zemahşerî, *el-Keşşâf*'in içinde), Kahire 1373/1953, III, 110; Süyûtî, *ed-Dürü'l-menşûr*, Beyrut 1403/1983, V, 615-689; a.mlf., *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire, ts., s. 133; a.mlf., *el-İtkân* (Bügâ), I, 47; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XVII, 2-109; Abdullah Mahmûd Şehhâte, *Ehdâfû küllî sâre ve makâşidühâ fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1986, I, 236-242; [Idâre], "el-Enbiyâ", *İDİM*, III, 300-301.

EMİN IŞIK

ENCÜMEN

(أنجمن)

İslâm dünyasında ve özellikle İran'da dinî, edebî, siyasî ve içtimai amaçla kurulan teşekküllere verilen ad.

Asıl mânası "cemiyet, toplantı" ve "grup" olan Farsça encümenin, muhtemelen XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Arapça'daki cem'iyet ve meclis kelimelerinin karşılığı olarak Osmanlılar tarafından da kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 1851'de kurulan ilk ilimler akademisine Encümen-i Dâniş, 1911'de kurulan ilk tarih kurumuna da Târîh-i Osmânî Encümeni adı verildi. Aynı şekilde bazı şairlerin 1861'de Ârif Hikmet Bey'in etrafında oluşturdukları topluluğa da Encümen-i Şuarâ denilirdi. Eğitim ve kültür amaçlı bu encümenlerin yanında sosyal içerikli cemiyetler için de

encümen kelimesi kullanılmıştır. Mesele 1870'te Mısırlı prens Mustafa Fâzıl Paşa ile bazı dostları tarafından kurulan ve bir yıl kadar sonra kumar oynandığı gerekçesiyle kapatılan, devrin ileri gelenlerinin üye oldukları özel kulüp Encümen-i Ülfet adıyla açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında bazı idarî, adlî ve istişarî kurullar da encümen olarak adlandırıldı. Bunlardan birini teşkil eden Encümen-i Teftiş ve Muâyene Maarif Nezâreti bünyesinde 1881'de kuruldu. Görevi, yayımlanması istenen telif ve tercüme eserleri inceleyip haklarında karar vermektir. Memur tayinlerinde birtakım yolsuzlukları önlemek için oluşturulan komisyonlara da encümen denildi. Hariciye Nezâreti'nin Encümen-i Hâriciyye'si ile (1885) Dahiliye Nezâreti İhtihâb-ı Me'mûrîn Encümeni (1888) bunların başlıcalarıdır. Bundan başka, adliye mahkemeleriyle idare mahkemeleri arasındaki ihtilâfları çözmek üzere 1886'da kurulan uyuşmazlık mahkemesi de Encümen-i İhtilâf adıyla anıldı. Şûrâ-yı Devlet reisinin başkanlığında üç Şûrâ-yı Devlet'ten, üçü de Mahkeme-i Temyiz'den seçilen üyelerden meydana gelen bu encümen 1913'e kadar görevini sürdürdü. Aynı şekilde yine hukuk işleriyle ilgili olarak bir de Encümen-i Adlî bulunuyordu. Gerek parlamentoda gerekse mahallî idarelerde geçici veya sürekli görev yapan ihtisas komisyonlarına yine encümen adı veriliyordu. Parlamentoda kurulan geçici komisyonların başlıcaları tahkikat encümenleriydi; sürekliler ise "teşkilât-ı esâsiyye encümeni, dahiliye encümeni" vb. adlarla anılıyordu. Bu durum Cumhuriyet döneminde de devam etmekte, ancak son zamanlarda daha çok komisyon kelimesi kullanılmaktadır. Mahallî idarelerdeki dâimî encümenlerin başında belediye encümeni geliyordu. Günümüzde de varlığını sürdüren bu encümen karma bir meclistir ve üyelerinin bir kısmı belediye meclisi içinden bir yıl süre ile seçilirken bir kısmı da belediye hizmet birimlerinin daire başkanlarından oluşur. Görevi bütçeyi incelemek, kamulaştırma ve ihale işlerine bakmak, mal ve hizmet fiyatları ile cezaların miktarını tesbit etmektedir. Halen, bir ilin yönetim işlerini yürütmek üzere üyeleri halk tarafından seçilen kurul da il dâimî encümeni adını taşımaktadır.

Encümen kelimesinin en yaygın şekilde kullanıldığı ülke İran'dır. Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinde "toplantı, meclis" ve "or-

du" anlamlarında sık sık geçen bu kelime ile, uzun zaman Yezd ve Kırman'da yargı yetkileri de bulunan, Zerdüş ve Hemedan Valisi Zâhirüddeve tarafından kurulan derviş toplulukları gibi dinî cemiyetler kastedilmiştir. Bazı edebî grupların da encümen olarak adlandırıldığı görülür. Bunların en önemlisi, Başbakan Mirza Ali Han tarafından 1897'de kurulan Encümen-i Maârif'tir. Tanınmış aydınların ve iş adamlarının üye oldukları bu cemiyet kısa zamanda pek çok yeni okul ve kütüphanenin açılmasına ve yayın faaliyetinin başlamasına öncülük etmiş, Mirza Ali Han'ın iktidardan düşmesiyle (1898) dağılmıştır. XX. yüzyılın başlarından itibaren encümen kelimesinin siyasî cemiyetler için de kullanılmaya başlandığı görülür. Özellikle 1906'daki anayasa taraftarlarının ayaklanması sırasında liberallerin oluşturduğu topluluklar bu ismi benimsediler. Meşrutiyetin ilânından (1906) sonra ise encümen kelimesi yeni bir anlam kazanarak merkezde ve vilâyetlerde kurulan pek çok siyasî derneğe ad olmuştur.

İran'da 1906'dan önce faaliyet gösteren ve meşrutiyetin ilânında büyük rol oynayan çeşitli gizli cemiyetler içinde ikisi çok önemlidir. Bunlardan biri, Mirza Nasrullah Melik el-Mütekellim ile Seyyid Cemâleddin Vâiz İsfahânî'nin kurdıkları Encümen-i İslâmî, diğeri de 1904'te Nâzımülislâm Kirmânî tarafından kurulan Encümen-i Mahfî'dir. Bunlar kısa sürede kültür cemiyeti hüviyetinden çıkarak dinî otoritelere muhalif birer siyasî örgüt haline geldiler ve çeşitli çevrelerde gizlice teşkilâtlanarak faaliyete geçtiler. Bu arada dinî çevreleri kontrol altına almak için Melik el-Mütekellim, Encümen-i İttihâdiyye-i Tullâb adı altında yeni bir teşkilât daha kurdu. Öğrencilere ders vermekle görevli olan bu cemiyet bu yolla ulemâ sınıfının desteğini sağlamaya çalıştı. Üyeleri arasında hristiyan ve yahudilerin de bulunduğu Encümen-i Mahfî ise millîliği savunarak Batılı kavramlarla İslâm'ı uzlaştırmaya çalışıyor ve meşrutiyeti meşrû yönetim şekli sayıyordu. Bu iki encümenin üyelerinin çoğu dışarıda eğitim görmüş aydınlardı. Bu aydınlar meşrutî monarşi ve temsili hükümet konularında bürokratları etkilediler; onlar da millî şûrâ konusunda hükümete baskı yaptılar. İran'daki etkili encümenlerden biri de Encümen-i Tebrîz'dir. Encümen-i Millî de denilen bu cemiyet meşrutiyet hareketi sırasında İngiliz konsolosluğuna iltica eden ile-